

дало можливість більш глибоко осягнути сутність трансформаційних процесів, що розпочалися в Україні з середини 1980-х років.

Висновки, зроблені автором, цілком відповідають поставленій меті та завданням дослідження. Узагальнення автора відзначаються досить високим рівнем рефлексії та раціонально критичною оцінкою проблем, породжених суспільною трансформацією, конкретністю практичних порад щодо стратегії та тактики політичної дії, які пропонує автор для еліти незалежної України.

Перед автором стояла досить складна проблема – дослідження новітньої історії, історії, в якій ще живуть її основні дійові особи. Складним для розв’язання в межах однієї книги можна назвати питання, які і досі турбують сучасний політичний світ України: що з того вийшло, і чому вийшло саме те, що вийшло. Чому чи не найвідомішим висловом, який характеризує ситуацію України, сьогодні залишається – “маємо те, що маємо”. І куди поділися імпульси “революції знизу”, чому зійшов з політичної арени зелений рух і куди поділася масова солідарність у робочому русі. Питання, які виникають після прочитання книги, спонукають сподіватися, що історики підхоплять ініціативу щодо дослідження сучасної історії країни.

У цілому, можна констатувати, що робота О. Бойка є першою вдалою спробою звернути увагу дослідників на важливий і неоднозначний період в історії сучасної України. Звичайно, ліквідувати всі “білі плями” в межах одного дослідження неможливо. Проте автору роботи, що рецензується, разом з його власними відкриттями, вдалося визначити й основні напрямки майбутніх наукових пошуків.

Книга є не тільки корисною, а й вкрай необхідною для істориків-професіоналів, студентів, вчителів, усіх тих, хто цікавиться політичною історією.

О.В. Старух

SUMMARY

The reviewed book of O. Boyko is devoted to the history of Ukraine in 1985 – 1991. In the book special attention is paid to the problems of social-political development of Ukraine at that period, its political transformation, formation of the base for multiparty system.

ROBERT L. HUTCHINGS. AMERICAN DIPLOMACY AND THE END OF THE COLD WAR: AN INSIDER'S ACCOUNT OF US POLICY IN EUROPE, 1989-1992. – Washington, D.C., 1998. – 456 p.

РОБЕРТ ХАТЧІНГС. АМЕРИКАНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА ЗАВЕРШЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: ПОГЛЯД “ЗСЕРЕДИНИ” НА АМЕРИКАНСЬКУ ПОЛІТИКУ В ЄВРОПІ У 1989-1992 рр. – Вашингтон, 1998. – 456 с.

Події 1989-1991 рр. істотно змінили систему міжнародних відносин, що склалася після Другої світової війни. Науковий інтерес до цього періоду почав реалізовуватися через низку праць тільки з другої половини 1990-х років. Серед них є роботи, присвячені аналізу причин та перебігу подій антитоталітарних революцій 1989 р. у Східній Європі, економічній кризі країн колишнього соціалістичного табору, розпаду СРСР тощо. Особливу увагу привертають роботи, що вивчають трансформацію системи міжнародних відносин та зміни у зовнішній політиці провідних держав світу.

Серед робіт, в яких було зроблено спробу проаналізувати реакцію США на вищезазначені процеси, є праця Роберта Хатчінгса “Американська дипломатія та завершення холодної війни: погляд “зсередини” на американську політику в Європі у 1989-1992 рр.”. Вона привертає особливу увагу до себе тим, що її автор у 1989-1992 рр. був директором європейського відділу Ради національної безпеки США. Цінність дослідження полягає у тому, що Р. Хатчінгс безпосередньо брав участь у розробці та втіленні американських

зовнішньополітичних рішень, співпрацював з тогочасним президентом США Дж. Бушем-старшим, держсекретарем Дж. Бейкером, радником з питань національної безпеки Бр. Скоукрофтом та ін.

За твердженням самого автора, під час написання роботи він зіткнувся з певними труднощами, характерними для написання так званої “immediate history” – “поточної історії”. Першу проблему Р. Хатчінгс визначив як відсутність можливості подивитися на висвітлюванні процеси в історичній перспективі. Друга проблема полягала в інтерпретації та співставленні використаних джерел, бо дослідження автора базується на різноманітних за своїм походженням та характером документах як американської, так і східноєвропейської та радянської дипломатії [Р. XIV]. Окрім того, робота ускладнювалася тим, що певна частина американських документів, доступних автору на час написання книги, ще була закритою, тому не могла бути опублікованою. Р. Хатчінгс також відзначив суб’єктивний характер своєї праці та намагання у ретроспективі самовиправдатися та раціонально пояснити ті дії, в яких він, як офіційна особа, був безпосереднім учасником [Р. XV].

У цілому дослідження присвячене подіям, що знаменували собою завершення глобального протистояння, яке увійшло в історію та історіографію як “холодна війна”. У назві роботи автор визначив географічні рамки, в яких він вивчає реалізацію американської дипломатії – “Європа”, проте, найбільше уваги приділяється її східноєвропейському регіону.

Як це можна побачити з назви роботи, хронологічні рамки завершення “холодної війни” автор не пов’язує з однією чітко визначеною датою і подає як період 1989-1992 рр. У цей проміжок часу основними віхами, які зумовили весь подальший розвиток світової системи міжнародних відносин, на думку Р. Хатчінгса, були: (1) повалення комуністичних режимів восени-взимку 1989 р. у Польщі, Угорщині, Східній Німеччині, Чехословаччині, Болгарії, Румунії; (2) возз’єднання Німеччини; (3) розпад СРСР [Р. 1]. Окрім цього, автор вважає, що завершення “холодної війни” було кульмінацією процесу розпаду імперій, що характеризувало в цілому ХХ століття.

У вступі до своєї роботи американський дослідник одразу ж відзначає, що всі ці події були викликані не діяльністю США у регіоні, а героїчними зусиллями лідерів демократичної опозиції країн Центральної та Східної Європи та причинами, які глибоко корінілися в історії регіону. Проте, важливу роль Сполучених Штатів у подіях того часу він вбачає у тому, що післявоєнний розділ Європи та розпад радянської імперії мали мирний характер [Р. 2]. Саме в такому контексті – активна участь та важлива роль США у становленні нової системи міжнародних відносин – подається аналіз подій 1989-1992 рр.

Як уже відзначалося, найбільше уваги приділяється східноєвропейському регіону, якому присвячені окремі розділи: “Революції 1989 р.”, “Виклики пост-комуністичного транзиту”, “Сполучені Штати та Східна Європа”. Характеристику політики США щодо країн Східної Європи автор подає на фоні змін всієї системи міжнародних відносин.

Велику увагу Р. Хатчінгс приділяє аналізу американо-радянських взаємин, ситуації у Західній Європі, проблемам безпеки на європейському континенті. Цікаві подробиці розкриті автором у матеріалі розділу “Дипломатія німецького об’єднання”. Дослідник відзначає, що підтримка Сполученими Штатами ідеї та процесу створення єдиної Німеччини була значною, але вона була зорієнтована не стільки на допомогу самому об’єднанню, скільки спрямуванню його у правильному напрямку: аби Німеччина досягла повного суверенітету; аби вся Європа прийняла об’єднання; аби основні європейські та трансатлантичні структури безпеки пристосувалися до нових обставин. Автор визнає, що США робили це задля власних інтересів, які на той момент співпадали з інтересами Німеччини. Для німців головною метою було об’єднання їх країни, для американців – майбутнє присутності США в Європі, для обох сторін – нова система європейської безпеки та відносини з СРСР [Р.90, 109].

Привертає увагу українського читача і згадка про політику США щодо України. Ця проблематика не становила собою окремих напрямків дослідження, і Україна у роботі фігурує разом з іншими радянськими республіками. Візит Дж. Буша-старшого на початку

серпня 1991 р. до України та його промова з приводу майбутнього нового союзного договору між Горбачовим та республіканськими лідерами у Києві представлені коротко, і в чому власне полягали її основні тези, не деталізується, автор наводить лише найбільш яскраві вислови американського президента, такі як “місцевий деспотизм” та “самовбивчий націоналізм”, які, за словами Р. Хатчінгса, були образливими для українського народу та його лідерів [Р.329].

Промову американського президента може виправдати, на його думку, та обставина, що за тих умов головним було не допустити можливості реваншу політичних опонентів Горбачова [Р.336]. Автор вказує на *post factum* визнання помилковості цієї промови переважною більшістю тих, хто в той час займався виробленням нової політики щодо Східної Європи та республік – складових СРСР. Він також відзначає, що ця промова не могла спричинити великого впливу на перебіг подій в Україні.

Окрім великого масиву джерел, наведених у даній роботі, важливим внеском автора можна визнати і складену ним хронологічну таблицю, в якій синхронізовано події, що відбувалися у країнах східноєвропейського регіону, СРСР, США та Західній Європі.

Книга Р. Хатчінгса має подвійне значення. Разом з іншими подібними роботами (співавторській Дж. Буша-старшого та Б. Скоукрофта, Дж. Бейкера, Р. Гейтса, які побачили світ також у другій половині 1990-х років) вони є своєрідним наративним джерелом, бо автори брали активну участь у формуванні та реалізації нової європейської політики США. З іншого боку, вони є першими роботами, що аналізують американську зовнішню політику періоду завершення “холодної війни”. Отже, водночас являють собою дослідження, побудовані на широкому колі джерел, різнопланових та недоступних іншим дослідникам.

У цілому, книга Р. Хатчінгса є цінною у науковому та практичному відношенні для всіх тих, хто цікавиться сучасною політичною історією, вивчає міжнародні відносини, історію США та країн Європи.

М.М. Бессонова

SUMMARY

The reviewed book of R. Hutchings is devoted to the problems of US diplomacy at the end of the Cold War. In the research of former director for European affairs at the National Security Council special attention is paid to the political changes in Europe in 1989-1992 and US reaction on them.

